

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปรับปรุง และส่งเสริมให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในสภาพที่เหมาะสม และเป็นທີ່ประทับใจของนักท่องเที่ยว และช่วยให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ได้คำนึงถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อม ดังนั้นในการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ทหาร กองพลรบพิเศษที่ 2 จึงศึกษาจากแนวคิดและทฤษฎีดังต่อไปนี้

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว

ความสามารถในการรองรับของพื้นที่

การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation)

นโยบายท่องเที่ยวของรัฐบาล

นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บทบาทของกองทัพบกในการพัฒนาประเทศ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาอย่างยั่งยืน(Sustainable development)

รายงาน “Our Common Future” ได้กล่าวว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) คือ”การพัฒนาที่สนองตอบความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมลดความสามารถในการสนองความต้องการของพวกเขา” (WCED,1987 อ้างใน ประสาน ดังสิกุล,2540)

จากแนวคิดดังกล่าว ประกอบกับการให้ความสำคัญในการหาหนทาง ที่จะนำไปสู่ความอยู่รอดของมนุษยชาติ ทำให้แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นที่สนใจอย่างกว้างขวาง โดยเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นปรับปรุงคุณภาพของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยให้การพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับ

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน จึงมีหลายมิติ หรือหลายองค์ประกอบของแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Murphy,1994)

องค์ประกอบ	ข้อความที่บ่งชี้
1. การกำหนดขีดจำกัด และมาตรฐานเชิงนิเวศวิทยาที่ สมเหตุสมผล	จำเป็นต้องมีการส่งเสริมค่านิยม ที่สนับสนุนให้มีการบริโภคอย่างคำนึงถึงขีดจำกัดเชิงนิเวศวิทยา และตอบสนองความต้องการของทุกคนอย่างสมเหตุสมผล
2. การกระจายกิจกรรม ทางเศรษฐกิจ และการจัดสรรทรัพยากรใหม่	ความสำเร็จของการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการบรรลุถึงศักยภาพสูงสุด ในที่ที่ยังไม่สามารถตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานได้ การพัฒนาอย่างยั่งยืนก็ยังคงพึ่งพาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วย
3. การควบคุมจำนวนประชากร	แม้ว่าประเด็นสำคัญจะมีได้อยู่แค่เพียงขนาดของประชากรแต่ยังรวมถึงการกระจายทรัพยากรด้วย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็ต่อเมื่อความเจริญเติบโตด้านประชากรมีความสอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศวิทยาที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลง
4. การอนุรักษ์ทรัพยากรพื้นฐาน	การพัฒนาอย่างยั่งยืน จะต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ระบบธรรมชาติซึ่งจำเป็นต่อชีวิตบนโลก บรรยากาศ น้ำ ดิน และสิ่งมีชีวิตต่างๆ

5. การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างเสมอภาค และการเพิ่มความพยายามในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น	ความเจริญเติบโตมิได้มีขีดเพดานสูงสุดด้านจำนวนประชากรหรือการใช้ทรัพยากร ซึ่งหากเกินขีดนี้แล้วจะนำไปสู่ความหายนะทางนิเวศวิทยา แต่ขีดเพดานสูงสุดนี้มีอยู่อย่างแน่นอนแต่ก่อนจะถึงขีดสูงสุดนี้ทุกฝ่ายควรจะสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างเสมอภาคและเพิ่มความพยายามใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อลดแรงกดดันนี้
6. ขีดความสามารถในการรองรับ และผลลัพธ์แบบยั่งยืน	โดยส่วนใหญ่ทรัพยากรที่เกิดใหม่ทดแทนได้ เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศวิทยาที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงถึงกัน และผลลัพธ์แบบยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นสูงสุดจะต้องกำหนดโดยคำนึงถึงผลกระทบของการใช้ประโยชน์อย่างเห็นแก่ตัวทั่วทั้งระบบ
7. การธำรงรักษาทรัพยากร	การพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดว่า อัตราของการเสื่อมสลายของทรัพยากรที่ไม่อาจเกิดใหม่ทดแทนได้ จะต้องทำหลายทางเลือกในอนาคตให้น้อยที่สุด
8. ความหลากหลายทางชีวภาพ	การพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดให้มี การอนุรักษ์สายพันธุ์ของพืชและสัตว์
9. ลดผลกระทบทางลบให้เหลือน้อยที่สุด	การพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดว่า ผลกระทบทางลบที่มีต่อคุณภาพของอากาศ น้ำ และองค์ประกอบอื่นๆ ทางธรรมชาติ จะต้องมีน้อยที่สุด เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาของท้องถิ่น
10. กรอบความคิดเชิงนโยบายระดับชาติ และนานาชาติ	โลกชีวภาพ (Biosphere) คือ บ้านของมวลมนุษยชาติ การมีการจัดการร่วมกันเกี่ยวกับโลกชีวภาพ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความมั่นคงทางการเมืองของทั้งโลก

11. ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ	ชุมชน จะต้องพัฒนาสวัสดิภาพทางเศรษฐกิจ ของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็ต้องยอมรับว่า นโยบายของรัฐบาลอาจจำกัดขอบเขตของความเจริญเติบโตด้านวัตถุ
12. คุณภาพเชิงสิ่งแวดล้อม	นโยบายด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรต่างๆคือ ส่วนที่ต้องขยายเพิ่มเติมลงไปในการจัดการคุณภาพทั่วทั้งระบบ
13. การตรวจสอบเชิงสิ่งแวดล้อม	ระบบการตรวจสอบเชิงสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพคือ หัวใจสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี

นอกจากนั้น Rees, W.E (1989) ยังได้กล่าวว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีลักษณะที่สำคัญ 5 ประการคือ

1. การพัฒนาอย่างยั่งยืนมุ่งบรรลุวัตถุประสงค์เชิงนิเวศวิทยา สังคม และ เศรษฐกิจไปพร้อม ๆ กัน
 2. การพัฒนาอย่างยั่งยืนอาจกำหนดขีดจำกัดทางนิเวศวิทยา เพื่อจำกัดการบริโภคทางวัตถุ ในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพของชุมชนและบุคคล
 3. จำเป็นต้องอาศัยการแทรกแซงของราชการ แต่ก็ต้องอาศัยความเป็นผู้นำ และความร่วมมือของภาคเอกชนด้วย
 4. จำเป็นต้องมีการประสานงานและบูรณาการเป็นนโยบายในทุกส่วนและระหว่างหน่วยงานทางกฎหมายทั้งหลาย
 5. การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องอาศัยกระบวนการศึกษา การวางแผนและการเมืองที่เปิดกว้างให้ทุกคนรับรู้และมีความเสมอภาค
- การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวได้ใช้ทรัพยากรเหล่านี้ เป็นแหล่งประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวในขณะที่เดียวกันก็ต้องแบ่งปันทรัพยากรเหล่านี้ให้แก่หน่วยอื่นๆทางสังคมรวมทั้งผู้พักอาศัยในท้องถิ่นด้วย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่การท่องเที่ยวจะต้องมีส่วนร่วมอย่างแบ่งปันในการดำเนินการเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเพื่อให้ทรัพยากรเหล่านั้นดำรงอยู่ต่อไปเป็นเวลานาน (มนัส สุวรรณ, 2541)

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development)

ปัจจุบันการท่องเที่ยวขยายตัวอย่างกว้างขวางครอบคลุมทุกทวีปและนารายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปพัฒนาประเทศของตนให้เจริญก้าวหน้า ทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั้งที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาต่างพยายามพัฒนาการท่องเที่ยวของตนให้เจริญก้าวหน้า ด้วยการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวและให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังประเทศของตนมากที่สุดจึงทำให้การท่องเที่ยวยุคปัจจุบันเป็นการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism) ซึ่งประเทศต่าง ๆ ถือเป็นแบบอย่างในการมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศของตนมากที่สุด เพื่อให้ได้รายได้จากการท่องเที่ยวมากที่สุด ภายใต้เหตุผลที่ว่า จะนารายได้จากการท่องเที่ยวไปพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ และนำประชาชนในชาติสู่การกินดีอยู่ดีแต่การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยมได้ก่อผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมทำให้ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายและเสื่อมโทรมลงอย่างมาก จนกระทั่งประมาณปี ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515) เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการท่องเที่ยวของคนกลุ่มหนึ่งในยุโรปและอเมริกาที่ไม่พอใจการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยมโดยชี้ให้เห็นว่าโลกนี้มีทรัพยากรจำกัด ไม่สามารถใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองได้อีกแล้ว และยังคงกล่าวหาว่าการท่องเที่ยวมีส่วนทำให้ทรัพยากรถูกทำลายไป จึงเกิดกระแสความคิดที่จะปรับกระบวนการและวิสัยทัศน์ของการท่องเที่ยวเสียใหม่ โดยมีสาเหตุมาจากแนวโน้ม 2 ประการ คือ

1. แนวโน้มเรื่องการอนุรักษ์ การเพิ่มขึ้นของประชากรและการถดถอยของภาวะเศรษฐกิจในหลายประเทศมีแนวโน้มก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นเช่น การตัดไม้ การทำเหมืองแร่ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายและเสื่อมโทรม ยังผลที่ตามมาคือความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

2. แนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยว ในช่วงประมาณ 10 ที่ผ่านมามีแนวโน้มได้เปลี่ยนแปลงวิธีการใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยว โดยมีแนวโน้มที่ต้องการเดินทางท่องเที่ยวแบบผจญภัยเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริงนอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังอยากที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ไปเยือน โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติ และพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่น ๆ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงวิธีการท่องเที่ยวนี้มีสาเหตุสำคัญจากการตื่นตัวและให้ความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

จากแนวโน้มทั้ง 2 ประการดังกล่าวส่งผลให้เกิดกระแสเรียกร้องการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง และต่อเนื่องมีการโจมตีการท่องเที่ยวมากขึ้นว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และกระแสเรียกร้องนี้ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีจากทั้งภาครัฐ และเอกชนในการตระหนักถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมซึ่งก่อให้เกิดกระแสสำคัญ 2 ประการขึ้นพร้อมกัน คือ กระแสความ-ต้องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็เกิดกระแสความต้องการเร่งรัดให้มีการเสนอขายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วยโดยกระแสสำคัญทั้ง 2 ประการนี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก อันจะช่วยอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้ยั่งยืนตลอดไป จึงเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อม และพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) หรือที่เรียกว่า Global '90 Conference จากผลของการประชุมครั้งนี้ได้มีการให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อังกิน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา,2542) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่าหมายถึงการท่องเที่ยวที่รวมถึงการจัดการบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้นๆ

กราดช พษ์วิเชียร (2539)ได้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนซึ่งจำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งในด้าน เศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ควบคู่กันไป โดยตลอด การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยความหมายทั่วไปนั้นหมายถึง การพัฒนาที่จะใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่พึงมีในอนาคต หรือ ในอีกความหมายหนึ่ง คือ การใช้ประโยชน์

เชิงเศรษฐกิจจากวัฒนธรรม หรือ ธรรมชาติในระดับที่ให้วัฒนธรรมหรือธรรมชาติยังคงสภาพอยู่ได้อย่างถาวร

จากความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังกล่าวข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลายธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมสมน้ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืน”(บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา,2542) หรือจะสรุปอย่างง่ายจากความหมายดังกล่าวข้างต้นได้ว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน(Sustainable Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ ดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานวัตถุ และ แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

Shirley Eber. (1992) ได้นำมาแปลเป็นหลักการพื้นฐาน (Principles) ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 10 ประการคือ

1. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using Resources Sustainably) เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างพอดีเท่าที่จำเป็นและประหยัด เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรให้มีการใช้ยาวนานขึ้น

2. การลดการบริโภคและของเสียที่เกินความจำเป็น (Reducing Over Consumption Waste) เป็นการลดการบริโภคที่มากเกินไปและลดของเสีย เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงรักษาสีงแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นกรเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย
3. การรักษาความหลากหลาย (Maintaining Diversity) เป็นการรักษาความหลากหลายของธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของการท่องเที่ยวด้วย
4. การรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าอยู่ในการวางแผน (Integrating Tourism Planning) เป็นการรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับแผนพัฒนาแห่งชาติและแผนพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment-EIA) เพื่อช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว
5. การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Involving Local Economics) เป็นการรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาควบคู่ไปกับด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย
6. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Participation) เป็นการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่ประชาชนท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อมโดยรวมแต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวด้วย
7. การปรึกษากันระหว่างผู้เกี่ยวข้องกับรัฐบาล (Consulting Stakeholders and the Public) เป็นการปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างรัฐบาล ผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง เพื่อเข้าร่วมงานกันในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งรวมแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์
8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) เป็นการฝึกอบรมบุคลากรท้องถิ่นทุกประเภททุกระดับให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งจะช่วยยกระดับของการบริการท่องเที่ยว
9. การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) เป็นการเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวอย่างพร้อมมูล เพื่อเผยแพร่ไปยังนักท่องเที่ยวให้เข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

10. การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Research) เป็นการวิจัย และติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

จากหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังกล่าวข้างต้นสามารถนำไปสร้างกรอบแนวทางปฏิบัติสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ 10 ประการ ดังต่อไปนี้คือ

1. มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อน แล้วจึงพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไปภายหลัง เพื่อให้เหมาะสมกับระบบสาธารณสุขโลกที่รองรับเป็นสิ่งสำคัญ

2. มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โครงการท่องเที่ยวต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3. มุ่งพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุกๆ ด้าน ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

4. มุ่งให้ข้อมูลการท่องเที่ยวอย่างเปรียบพร้อมแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและห่วงใยในสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

5. มุ่งใช้วัสดุและผลผลิตในท้องถิ่น เพื่อช่วยลดการค้ำกับต่างประเทศได้ทางหนึ่งและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

6. มุ่งกระจายรายได้และนำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ในระยะยาวของชุมชนท้องถิ่น

7. มุ่งจ้างงานในท้องถิ่นด้วยการส่งเสริมรูปแบบของงานที่น่าสนใจ และได้รับผลตอบแทนสูงให้แก่ชุมชนท้องถิ่นนั้น

8. มุ่งพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น เพื่อจะช่วยยกระดับการบริการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น

9. มุ่งรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้อยู่รอดในระยะยาว เพื่อเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวตลอดไป

10. มุ่งทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคระหว่างภาคธุรกิจท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐบาลบนหลักการข้างต้น

จากกรอบแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 10 ประการดังกล่าวข้างต้น ทำให้ประเทศต่างๆ พยายามหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นเหตุให้เกิดการจัดประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment) หรือเรียกว่า การประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) จากผลของการประชุมก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ขึ้นรูปแบบหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และได้รับความนิยมน้อย่างแพร่หลายที่สุด นั่นก็คือ **Ecotourism** หรือที่เรียกชื่อเป็นภาษาไทยตามการบัญญัติศัพท์ของราชบัณฑิตยสถานว่า "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ"

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

ในปัจจุบันแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยก่อให้เกิดกระแสสำคัญ 2 ประการขึ้นพร้อมกัน คือ กระแสความต้องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น และขณะเดียวกันเกิดกระแสต้องการเร่งรัดให้มีการเสนอขายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้นด้วย ซึ่งกระแสสำคัญ 2 ประการนี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการพัฒนา และการตลาดของการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก อันจะช่วยอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้ยั่งยืนตลอดไป จึงเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดประชุมนานาชาติ ด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ปี ค.ศ.1990(พ.ศ.2533) จากผลการประชุมครั้งนี้ได้ให้ความหมายของการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า "หมายถึงการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ พร้อมทั้งรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย" จึงทำให้ประเทศต่างๆ พยายามหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ เพื่อไปสู่การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นเหตุให้มีการจัดประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) ในที่ประชุมมุ่งเน้นความสนใจของทั่วโลกสู่ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และสรุปทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่ การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จากการประชุมนี้เองทำให้เกิดแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเกิดจากกระแสเรียกร้องหลัก 3 ประการดังต่อไปนี้ คือ

1. กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์ ต่อสิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพเอาไว้

2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวเป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยว ที่ต้องการได้รับความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่

3. กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสหลักทั้ง 3 กระแสดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม โดยมีการประยุกต์รูปแบบการท่องเที่ยวที่นำไปสู่กระแสหลักทั้ง 3 มานำเสนอหลายรูปแบบ แต่รูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวถึงกันมากที่สุดก็คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538) ได้ให้ความเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีความหมายที่เป็นสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริม และพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรจะเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมและอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบ และสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย หรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรงหรือเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติเชิงนิเวศ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจและยังเป็นการส่งเสริมสภาพจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยว ที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรง และทางอ้อม

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่เสริมแต่ง หรือพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

กราดิช พิชมิวิเชียร (2542) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือกระบวนการ และกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งมุ่งเน้นการดำเนินการตามแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ เรื่องของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด โดยเฉพาะชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์ ร่วมในการตัดสินใจ นอกจากภาระหน้าที่อะไรแล้วต้องเป็นการศึกษา ในขณะเดียวกันต้องเน้นในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ หรือมีระบบนิเวศเป็นหลัก คือ ในเนื้อหาเป็นกิจกรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งมุ่งเน้นความรู้และความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวทั้งนี้ ต้องไม่ละเลยองค์ประกอบในเชิงวัฒนธรรม ชุมชน สังคม

สุรเชษฐ์ เชนฐมาส (2542) กล่าวว่า ในหลักการสากล การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบดังนี้

1. การท่องเที่ยวที่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม น้อยที่สุดหรือไม่ก่อให้เกิดผลกระทบเลย

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเน้นเรื่อง ธรรมชาติ และวัฒนธรรมเป็นจุดประชาสัมพันธ์ส่งเสริม ไม่เน้นเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นจุดขาย

3. ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญเรื่อง การให้ความรู้ความเข้าใจแก่คนที่มาเยือน สร้างจิตสำนึกเพิ่มพูนประสบการณ์ ได้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพ

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้ผลตอบแทนกลับคืนแก่ แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมาเยือน อาทิ ค่าผ่านเข้าชม ค่าเช่า เพื่อที่จะได้นำรายได้กลับไปทำนุบำรุงสถานที่

5. ให้ประโยชน์ เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและอื่นๆ ซึ่งเป็นส่วนที่ยากที่สุด เนื่องจากต้องมีความเข้าใจกันระหว่างผู้ประกอบการกับชุมชน

ดร.รชนี เอมพันธุ์ (2542) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือรูปแบบของการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะตัวในการให้ความรู้ ด้านการอนุรักษ์ เน้นที่ให้นักท่องเที่ยวและได้รับความรู้ไปพร้อมกับความเพลิดเพลินในพื้นที่ธรรมชาติ และท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่า เคารพในสถานที่นั้นๆ ผู้ประกอบการให้บริการที่ดี ให้ความรู้ ทรัพยากรต้องได้รับการอนุรักษ์อย่างแท้จริง มีแนวคิดแนวทางปฏิบัติจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและต้องมีเงินทุนค่อนข้างมาก เพื่อประกอบกิจกรรมอนุรักษ์ในพื้นที่ และควรมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ดังนี้ กิจกรรมเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง แหล่งให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดประโยชน์ทางการอนุรักษ์ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้

ยุวดี นีรัตน์ตระกูล (2538) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องใช้ทุนธรรมชาติอย่างมีธรรมาภิบาล และให้มีความมั่นคง ยั่งยืนและในท้ายที่สุดจะต้องคืนทุนสังคม ซึ่งหมายถึงการให้ท้องถิ่นได้มีโอกาสตั้งแต่เริ่มรับรู้ ตัดสินใจ มีส่วนร่วม และได้รับประโยชน์เหล่านี้ ถือเป็นกระบวนการที่สมบูรณ์ พิจารณาทั้งในเรื่องทุนธรรมชาติ และทุนสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อทุนทางเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ได้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2540) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยมีการให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

สถาบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยความร่วมมือของ CIDA และ AIDAB ได้จัดการประชุมนานาชาติ Ecotourism Concept Design and Strategy เมื่อวันที่ 6-8 กุมภาพันธ์ 1995 ที่กรุงเทพฯ โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้าน Ecotourism จากประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย ยุโรป และประเทศต่างๆ ในภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก เข้าร่วมสัมมนา รวมทั้งสิ้น 250 คน และที่ประชุมดังกล่าวได้ให้คำจำกัดความของ Ecotourism หรือคำที่

ใช้เรียกชื่อในความหมายเดียวกันได้อย่างชัดเจนและเป็นเอกภาพตลอดจนได้สรุป Ecotourism Concept Design and Strategy ไว้ดังนี้

1. Nature Based : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ด้านสภาพภูมิศาสตร์ และวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี โดยจะต้องยึดหลักสำคัญที่ว่าเราจะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมเหล่านั้นไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
2. Sustainably Managed : การท่องเที่ยวทุกประเภทจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ประเทศทุกประเทศ ท้องถิ่นทุกท้องถิ่น จำเป็นต้องพยายามจัดการท่องเที่ยวของตน โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด
3. Inclusive of Social and Cultural Aspects : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ตลอดจนวิถีชีวิตเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและประเทศซึ่งจัดไว้เป็น สิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายเหล่านั้น
4. Environmentally Educative : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้การศึกษาทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชากรในท้องถิ่น เป็นการศึกษาที่ต้องการจะหยั่งรากลึกลงในจิตสำนึกของแต่ละคนให้ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญอย่างยิ่งยวด ในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเรา
5. Benefit and Involvement of Local People : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นตรงจุดที่ว่าในการจัดการการท่องเที่ยวประชาชนบนพื้นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ และสามารถได้รับผลประโยชน์จากกำไรของการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเป็นกุญแจสำคัญไขไปสู่การกระจายรายได้นั่นเอง
6. Product Authentic : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากมุมมองเชิงตลาด มีจุดเน้นที่ว่าผลิตภัณฑ์คือ ทัวร์ต่าง ๆ นั้นจะต้องเป็นทัวร์ที่มีลักษณะครบตามเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้ว ในข้อ 1-5 มิใช่การนำเอาชื่อ Ecotourism ไปติดบนผลิตภัณฑ์เดิมเท่านั้น
7. Tourist Satisfaction : ความพอใจของนักท่องเที่ยวนับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นักท่องเที่ยวที่พอใจจึงจะกลับมาท่องเที่ยวอีก กิจกรรมที่บริษัททัวร์เสนอต่อนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะต้องเป็นกิจกรรมที่ตรงหรือเกินความคาดหวังของนักท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

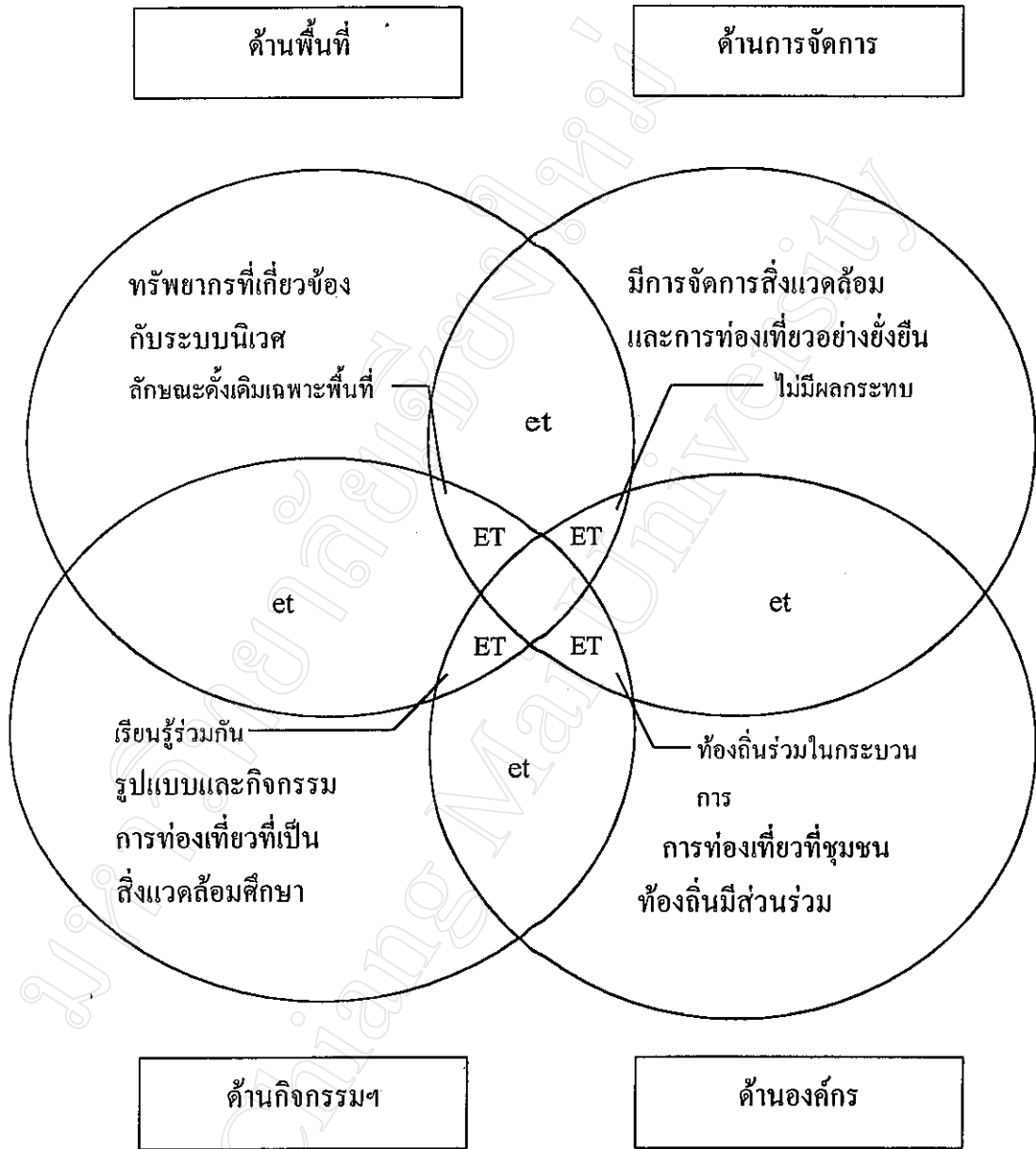
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้เสนอขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้ครอบคลุมองค์ประกอบหลัก (Key Elements) ด้าน (มิติ) ที่ประกอบด้วย การพิจารณาด้านพื้นที่ท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องและรูปแบบการจัดการ กล่าวคือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ที่เกี่ยวกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้ รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ (Eco-System) ในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-Based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably Managed Tourism)

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmentally Education-Based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชากรท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People Participation) ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายความรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยและในที่สุดท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพท้องถิ่นในที่นี้เริ่มจากระดับรากหญ้าจนถึงการปกครองท้องถิ่นและอาจรวมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา : รายงานขั้นสุดท้าย การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) 2540 นำเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

ข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้าน หากการท่องเที่ยวได้มีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ดังกล่าวแล้ว ก็จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลด อาจต้องจัดการส่งเสริมเพื่อทำให้การท่องเที่ยวนั้นเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ต่อไป

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพ ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุดเพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด เพื่อส่งผลต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบๆตัว

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การกระจายรายได้

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องไม่เกิดขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชน และสภาพแวดล้อมโดยรวม

7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจบริการท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ต้องการเข้ามาท่องเที่ยว หรือกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยอีกหลักที่ว่า ต้องให้กิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยว

มาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 8 ประการที่ได้กล่าวแล้วนำไปสู่มาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 8 ประการคือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบจัดการที่ดีใน 4 ด้านคือ

1.1 ด้านการให้ข้อมูลล่วงหน้าเพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว

1.2 ด้านการจัดรายการนำเที่ยวที่เน้นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

1.3 ด้านข้อกำหนดการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว

1.4 ด้านการตลาดท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความสามารถรองรับของพื้นที่ในแหล่ง

ท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวางแผนและการจัดการ

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีโครงการร่วมกับคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อคืนกำไรกลับแหล่งท่องเที่ยว

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบสร้างคุณภาพ โดยจัดอบรมด้านความรู้ และทักษะแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการรักษาความปลอดภัย ทั้งนี้เนื่องจากมีความเสี่ยงสูง

7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการให้บริการที่มีคุณภาพ โดยใช้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมในการลดมลพิษ และใช้อย่างคุ้มค่า

8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีการร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างงาน และกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละคนแต่ละกลุ่มจะมีความสนใจกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แตกต่างกัน จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีหลากหลายรูปแบบในพื้นที่ธรรมชาติที่มีระบบนิเวศต่างๆกัน ซึ่งการพิจารณากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะพัฒนาให้เกิดขึ้นในพื้นที่ธรรมชาติควรพิจารณาถึงปัจจัยหลัก 2 ประการคือ

1. ปัจจัยเกี่ยวกับพื้นที่และทรัพยากรนั้นทนทานในพื้นที่ที่จะรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการพิจารณาถึงสภาพดั้งเดิมและคุณค่าที่มีอยู่ในตัวธรรมชาติเป็นหัวใจของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่นกิจกรรมเดินป่า ย่อมต้องอาศัยสภาพพืชพันธุ์และสัตว์ป่า ตลอดจนสภาพภูมิทัศน์ที่น่าสนใจตามธรรมชาติเป็นพื้นฐานของการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวประทับใจ และพึงพอใจ ไม่ใช่สิ่งต่าง ๆ ที่ตัดแปลงหรือเสริมแต่งขึ้นมาภายหลัง ดังนั้นแม้แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติจะมีความงดงาม แต่ถ้าหากมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอย่างมาก จนกระทั่งรูปลักษณ์เดิมสูญหายไป แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นก็ไม่อยู่ในเกณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนอกจากนี้กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องไม่ทำให้พื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เสื่อมโทรมลงจนไม่สามารถฟื้นตัวได้อีก

2. ปัจจัยเกี่ยวกับกิจกรรมท่องเที่ยวที่ควรส่งเสริม เป็นการพิจารณาถึงกิจกรรมท่องเที่ยวที่ควรส่งเสริมให้เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน ความพึงพอใจ และการใกล้ชิดกับธรรมชาติแล้ว ยังต้องเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้ธรรมชาติ โดยผ่านทางสื่อความหมายธรรมชาติรูปแบบต่างๆในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ธรรมชาตินั้นเป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทยสามารถจัดแบ่งกลุ่มได้ 2 กลุ่มคือ

- 2.1 กลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลัก เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อาศัยธรรมชาติทั้งหมดในการรองรับ โดยเน้นเรื่องของการเรียนรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่

- 2.1.1 กิจกรรมเดินป่า ลักษณะของกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้เดินป่าระยะไกล(ตั้งแต่ 2 กิโลเมตรขึ้นไป) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิดด้วยเส้นทางเท้าที่ตัดผ่านเข้าไปในป่านอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังได้มีโอกาสเรียนรู้สรรพสิ่งจากธรรมชาติจากผู้นำทางที่มีความรู้ด้านนิเวศวิทยาและจากสื่อความหมายธรรมชาติในรูปแบบ

ต่างๆอาจจะมีกำรพักแรมในป่าด้วยก็ได้ แต่สิ่งทีสำคัญจะต้องนำของอุปโภคบริโภคทั้งหลายออก จากป่าให้หมด รวมทั้งขยะต่างๆด้วย

2.1.2 กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ ลักษณะของกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ให้นัก ท่องเที่ยวมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวกับธรรมชาติในเรื่องต่าง ๆ ผ่านทางสื่อความหมายธรรม ชาติรูปแบบต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นในพื้นที่

2.1.3 กิจกรรมและรูปธรรมชาติหรือบันทึกเทปวีดิโอธรรมชาติ

2.1.4 กิจกรรมดูนก สิ่งสำคัญประการหนึ่งของกิจกรรมนี้ก็คือ ไม่ควรกำหนด เส้นทางเดินเท้าผ่านบริเวณที่ทำรังหรือวางไข่ของนก ตลอดจนควรมีการควบคุมเข้มงวดไม่ให้มี การท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่รบกวนนก เช่นฤดูวางไข่ หรือฤดูผสมพันธุ์ เป็น

2.1.5 กิจกรรมศึกษาถ้ำ จำเป็นต้องมีมัคคุเทศก์นำทางเพื่อความปลอดภัยของนัก ท่องเที่ยว หากจะให้ดีควรมีสื่อความหมายแนะนำในเรื่องการเที่ยวถ้ำ และให้ความรู้เกี่ยวกับถ้ำ แก่นักท่องเที่ยวในบริเวณนอกถ้ำและต้องควบคุมดูแลให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อ ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเองด้วย

2.1.6 กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ ดาว แผนที่ดาว เป็นต้น

2.1.7 กิจกรรมท่องเรือศึกษาธรรมชาติ

2.1.8 กิจกรรมพายเรือหรือเล่นเรือใบ

2.1.9 กิจกรรมดำน้ำชมปะการังน้ำตื้น

2.1.10 กิจกรรมดำน้ำลึก

2.2 กลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสริม เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อาศัย ธรรมชาติเป็นส่วนสำคัญในการประกอบกิจกรรม โดยเน้นถึงประสบการณ์หรือการเรียนรู้ที่เกี่ยว กับธรรมชาติไม่มากนัก แต่จะเป็นการได้ใกล้ชิดชื่นชมธรรมชาติมากกว่า ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ กิจกรรมพักผ่อนชมทิวทัศน์ธรรมชาติ กิจกรรมขี่จักรยาน ตามเส้นทาง ธรรมชาติ กิจกรรมปีนเขา กิจกรรมพักผ่อนด้วยเดินเท้า กิจกรรมเครื่องร่อนขนาดเล็ก กิจกรรมล่อง แพน กิจกรรมพักผ่อนรับประทานอาหาร กิจกรรมเที่ยวน้ำตก กิจกรรมวินด์เซิร์ฟ

ประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นนักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวชมธรรมชาติด้วยจิตสำนึกห่วงใย ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้นและมักเป็นนักท่องเที่ยวที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ที่ต้องการ หลีกหนีเมืองใหญ่กลับคืนสู่ธรรมชาติ เพื่อหลีกหนีจากชีวิตการงานที่จำเจไปสู่การผจญภัยท้าทาย

ในธรรมชาติที่น่าตื่นตาตื่นใจ บางคนก็อยากจะไปดูธรรมชาติว่าถูกทำลายหมดหรือยัง โดยนักท่องเที่ยวพวกนี้จะมีโอกาสเดินทางไปดูธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและมีชุมชนท้องถิ่นนั้นเป็นผู้จัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีรายได้จากการท่องเที่ยวและจะได้ช่วยดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้จัดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติไม่ควรมองนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพียงผู้จ่ายเงินเข้ามาให้พื้นที่เท่านั้น แต่ควรให้ความรู้และประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวเหล่านี้ด้วย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีมาตรการคัดค้านักท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งกีดกันการท่องเที่ยวที่มุ่งหวังทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นบุญแก่สำคัญไปสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงควรมีข้อบังคับให้ยึดถือปฏิบัติตน เช่น ไม่รบกวนสัตว์ป่า ไม่ซื้อของที่ระลึกที่ทำลายธรรมชาติ ไม่ทิ้งขยะเกลื่อนกลาด ต้องท่องเที่ยวในเส้นทางที่กำหนดไว้ ต้องรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องให้ความเคารพต่อวัฒนธรรมของพื้นที่ที่เข้าไปท่องเที่ยวเป็นต้น ซึ่งสิริกฤต บรรพพงศ์ (อ้างใน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) ได้จำแนกนักท่องเที่ยวนิเวศ (Ecotourism) ออกตามระดับความสนใจธรรมชาติไว้ 4 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มนักธรรมชาติวิทยา (Naturalists) เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์หลักในการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพืช สัตว์ สิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศอื่น ๆ
2. กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้รักษาธรรมชาติ (Nature Tourists) หรือที่เรียกว่า “นักนิยมไพร” เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีจุดสนใจหลักอยู่กับความงามของธรรมชาติ และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของคนท้องถิ่น
3. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบแสวงหาความตื่นเต้นแปลกใหม่ (Mainstream Nature Tourists) เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีจุดสนใจหลักอยู่กับสภาพธรรมชาติห่างไกลความเจริญ และเข้าถึงลำบาก
4. กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปที่ต้องการชื่นชมธรรมชาติ (Casual Tourists) เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีจุดสนใจเพื่อเป็นการส่งเสริมความหลากหลายให้กับประสบการณ์ในการท่องเที่ยวของตน

การท่องเที่ยว ได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวแปรที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงประเภทหนึ่งหากมีการจัดการที่ดีก็จะไม่ก่อให้เกิดความสูญเสีย ด้านทรัพยากรธรรมชาติมากนัก และจะเป็นอุตสาหกรรมที่คงอยู่ต่อไปได้เป็นเวลานาน การจัดการที่ดีดังกล่าว คือการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อ

ให้มีความเติบโต จะต้องคำนึงถึงขีดจำกัดที่ยอมรับได้ เพื่อมิให้เกิดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคมจนเกินไป อันจะทำให้การท่องเที่ยวมีความยั่งยืนต่อไปได้

แนวคิดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว

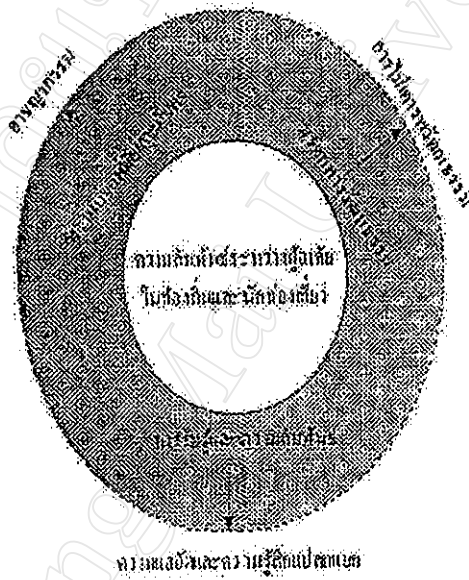
นักวิชาการเสนอแนวทางการจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวไว้หลายแนวทางดังต่อไปนี้ (มนัส สุวรรณและคณะ , 2541)

1. แนวทางที่อิงสิ่งแวดล้อม (An Environmentally Based Perspective) เสนอว่า การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลระหว่าง สภาพแวดล้อมทางกายภาพกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ดังนั้น ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในบริบทนี้ จึงหมายถึง “ จำนวนคนมากที่สุดที่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยไม่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่อาจยอมรับได้ และไม่ทำให้ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับมีคุณภาพลดลงจนไม่อาจยอมรับได้ ” (Mathieson Wall,1982) แนวทางนี้จึงชี้แนะว่า จะต้องมีการกำหนดสถานะของการท่องเที่ยวที่น่าปรารถนาไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้เป็นเกณฑ์สำหรับประเมินผลกระทบของการท่องเที่ยว

2. แนวทางที่อิงการตลาด (A Market-Driven Approach) แนวทางนี้เสนอว่า ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวจะถึงจุดวิกฤต เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจนถึงระดับที่ไปขัดขวางความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว การถ่วงถ่วงระยะวิกฤตของขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวจะมีความสัมพันธ์กับความ ต้องการ หรืออุปสงค์ทางการตลาดที่ลดลง จะด้วยเหตุผลใดๆก็ตามนักท่องเที่ยวเริ่มรู้สึกเฉยชาต่อแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ดังนั้นโดยทั่วไปอาจสรุปได้ว่าสถานะที่น่าปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยวได้ลดต่ำกว่าเกณฑ์ไปแล้ว เมื่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน เพราะฉะนั้นเมื่อขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวถูกถ่วงถ่วง จะต้องมีการดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า ชุมชนในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวได้กำหนดสถานะที่น่าปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยวไว้เช่นไร มาตรการเหล่านั้น อาจกระทำในรูปของ การขยายขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหวนกลับมาใหม่ หรือในทางตรงกันข้าม อาจกระทำในรูปการจำกัดกิจกรรมการท่องเที่ยว มิให้เกิดผลกระทบทางลบ เพื่อลดสถานะที่ไม่พึงปรารถนาให้น้อยจนอยู่ในระดับที่ยอมรับได้

3. แนวทางที่อิงชุมชน (A Community-Based Perspective) เสนอว่า ชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับการท่องเที่ยว ก่อนที่ชุมชนบริเวณนั้นจะรู้สึกถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้น การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อวัดผลกระทบอาจกระทำโดยอิงค่านิยมของชุมชนนั้น ดังแสดงในรูป

ภาพที่ 2 ตัวแปรด้านสังคมจิตวิทยาของชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว

- การวางแผนและการจัดการขีดความสามารถในคราวเร็ว
- - - - - จะด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับจำนวนสูงสุด
- ความคงตัวเพิ่มขึ้น

(ที่มา : แผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ (เชียงใหม่) , 2541)

การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวตามแนวทางนี้จำเป็นต้องอาศัย การสร้างความเห็นพ้องกันระหว่างทุกฝ่ายในชุมชน เช่น ผู้อาศัย หน่วยงานราชการ และเอกชน เป็นต้น เพื่อกำหนดสถานะที่พึงปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยว และวิธีการจัดการจัดการท่องเที่ยวให้ สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดร่วมกันสถานะที่พึงปรารถนานี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามสถาน การณ์และแนวทางการจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวตัวอย่างเช่น การเพิ่ม จำนวนตำรวจอาสาช่วยรักษาความปลอดภัยของชุมชนไว้ได้แม้ว่าปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

แนวทางทั้งสามที่กล่าวมาข้างต้น แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดแต่ล้วนยึด ถือข้อตกลงสำคัญ 4 ประการดังต่อไปนี้คือ

1. การท่องเที่ยวเป็นตัวเร่งเร้าให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและก่อให้เกิดทั้งผลประโยชน์ และผลเสียทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
2. สถานะที่พึงปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่สามารถกำหนดได้ และหาก สถานะนี้ถูกทำลายการท่องเที่ยวก็ไม่อาจคงอยู่ต่อไปได้
3. สถานะที่พึงปรารถนานี้มีได้สิ่งที่ตายตัวแต่อาจแปรเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ขึ้นอยู่ กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น รวมทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพล ของการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพของท้องถิ่น
4. กำหนดและดำเนินกลยุทธ์การจัดการ เพื่อควบคุมอัตรา และทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการท่องเที่ยวได้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสถานะที่พึงปรารถนา

แนวคิดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity)

มนัส สุวรรณ (2538) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ ไว้ใน หนังสือนิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยกล่าวว่า ธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัด ความสามารถที่จะรับได้อยู่หนึ่งระดับ ระดับความสามารถที่จะรับได้นี้แตกต่างกันไปตามความแตก ต่างทางด้านกายภาพ และชีวภาพของพื้นที่และกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น ซึ่งหากมี การใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกินขีดจำกัดนี้แล้วจะทำให้สภาพและความสมดุลของพื้นที่สูญเสียไป จนเกิดปัญหาต่อเนื่องอื่นๆตามมา ความสามารถที่จะรับได้นี้สามารถแยกพิจารณาเป็น 3 ประเด็นคือ

1. ความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึงลักษณะ หรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความ ประสงค์เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจนและจับต้องได้มากกว่า เช่นขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

ที่มีอยู่แน่นอนตายตัว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากน้อยเท่าใด เป็นต้น

2. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึงความสามารถของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุด โดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

3. ความสามารถที่จะรับได้ทางนิเวศ (Ecological Carrying Capacity) หมายถึงความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่หนึ่งเป็นจำนวนมาก ย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรง ซึ่งบางครั้งอาจจะมากเกินไปกว่าพื้นที่นั้นจะรับได้

สันติ ชูตินธรา (2530) กล่าวว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ปัจจัยที่จำเป็นจะต้องคำนึงถึงเพื่อให้พื้นที่นั้นสามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีมี 3 ประการ คือ

1. สาธูป (Image) ของพื้นที่ สาธูป หมายถึง หัวใจ หรือ ตัวแทนของพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในความคิด ในความรู้สึกของนักท่องเที่ยว สาธูปของแหล่งท่องเที่ยว เป็นเสน่ห์ที่จะดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวนึกถึง และพอใจที่จะได้เดินทางมาสัมผัส มาชื่นชม การพัฒนาพื้นที่ หากไม่คำนึงถึงสาธูปของพื้นที่ อาจทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นสูญเสียสาธูปเดิมไป ซึ่งย่อมจะมีผลต่อความรู้สึกของนักท่องเที่ยวในแง่ลบ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึง และไม่สามารถพบกับสิ่งที่เขาคาดหวังไว้ ย่อมมีผลให้เขาตัดสินใจที่จะไม่มายังแหล่งท่องเที่ยวนั้นอีก การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนั้นก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ

2. ขีดจำกัดขั้นต่ำ (Thresholds) หมายถึง จำนวนนักท่องเที่ยวขั้นต่ำสุด ที่จะมาอุดหนุนหรือใช้บริการต่างๆในพื้นที่นั้น การพัฒนาพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นการสร้างโรงแรม การปรับปรุงถนน การสร้างร้านอาหาร ล้วนต้องใช้เงินทุน และจะต้องมีผลตอบแทนในการลงทุนโดยเก็บค่าบริการทางการท่องเที่ยว ขีดจำกัดขั้นต่ำ คือดัชนีชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจของกิจกรรมและบริการทางการท่องเที่ยวที่จะลงทุนพัฒนาขึ้นมาว่า ควรจะมีจำนวน หรือระดับเท่าใดจึงจะเหมาะสมคุ้มค่ากับกำลังเงินที่ลงไป การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงขีดจำกัดขั้นต่ำนี้ เพื่อไม่ให้เกิดการใช้เงินลงทุนและงบประมาณเกิดความสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์

3. ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึง แต่ในอดีตที่ผ่านมายังมิได้รับความสนใจหรือให้ความสำคัญเท่าที่ควร

นอกจากนี้ยังได้แบ่งประเภทของความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ไว้ 4 ด้าน คือ

1) ความสามารถในการรองรับด้านเศรษฐกิจ (Economic Carrying Capacity) เป็นการพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ว่าควรจะใช้พื้นที่ระดับความเข้มข้นเท่าใด จึงจะให้ผลประโยชน์สูงสุดทางด้านเศรษฐกิจ การพิจารณาในแง่นี้ มีแนวความคิดที่ว่า การใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องมีการลงทุนเพื่อให้เกิดผลตอบแทน การลงทุนจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ตอบแทนสูงสุดเมื่อลงทุนเพิ่มขึ้นจนถึงจุดๆหนึ่งที่เหมาะสมเท่านั้น การลงทุน หากน้อยกว่าจุดนี้ จะไม่ได้ผลตอบแทนสูงสุด แต่ในทางกลับกัน หากลงทุนมากกว่าจุดนี้ ผลตอบแทนก็จะเริ่มลดลงเช่นกัน การพยายามกำหนดจุดที่ได้ผลตอบแทนสูงสุดทางเศรษฐกิจนี้ คือการพิจารณาหาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในด้านเศรษฐกิจ

2) ความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ (Physical Carrying Capacity) เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ค่อนข้างชัดเจนและจับต้องได้มากกว่าการพิจารณาในแง่อื่นๆ เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีอยู่แน่นอน ดาวยาว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากหรือน้อยเท่าใด เป็นต้น

3) ความสามารถในการรองรับด้านนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity) หมายถึงระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของพื้นที่ที่จะแบกรับได้ก่อนที่สภาพแวดล้อม หรือระบบนิเวศจะเสื่อมโทรมลงจนยากที่จะแก้ไขให้กลับสู่จุดเดิมได้ การที่นักท่องเที่ยว ไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เป็นจำนวนมากย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรง ซึ่งบางครั้งอาจจะมีมากกว่าที่พื้นที่นั้นจะรองรับได้ พื้นที่แต่ละแห่งจะมีความสามารถในการรองรับทางนิเวศวิทยาที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ เนื่องมาจากสภาพธรรมชาติของพื้นที่ แล้วยังขึ้นอยู่กับความเข้มข้น ความถี่ และการกระจายตัวของการใช้สอยพื้นที่เช่น การที่นักท่องเที่ยวกระจุกตัวรวมกันอยู่ที่บริเวณใดบริเวณหนึ่งเท่านั้นในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์เป็นจำนวนมากๆ จะมีผลในการสร้างความกดดันให้กับบริเวณนั้นได้อย่างมากจนอาจเสื่อมสภาพไปได้ แม้ว่าเมื่อพิจารณาโดยเฉลี่ยในช่วงหนึ่งสัปดาห์หรือหนึ่ง-เดือนจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่มากก็ตาม ความสามารถในการรองรับด้านนิเวศวิทยาจะไม่ตายตัว อาจเปลี่ยนแปลงให้พื้นที่นั้นมีความสามารถในการรองรับเพิ่มขึ้น โดยอาศัยมาตรการจัดการด้านการใช้สอยพื้นที่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพนิเวศวิทยา

4) ความสามารถในการรองรับตามความรู้สึก (Perceptual Carrying Capacity) เป็นดัชนีชี้ความสามารถในการรองรับของพื้นที่อีกตัวหนึ่งซึ่งค่อนข้างจะกำหนดได้ลำบาก และเปลี่ยนแปลงง่าย เหมือนกับความสามารถในการรองรับด้านนิเวศวิทยา ความสามารถในการรองรับตามความรู้สึก จะอาศัยความต้องการและความรู้สึกของผู้มาใช้สถานที่หรือนักท่องเที่ยวเป็นหลักในการกำหนด แต่การจะกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งตามความรู้สึกของนักท่องเที่ยว ค่อนข้างจะทำได้ลำบาก ทั้งนี้ เนื่องจากความรู้สึก ความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันมาก ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ สภาพสังคม ระดับการศึกษา ระดับรายได้ อายุ และอุปนิสัย รวมทั้งรสนิยมของแต่ละกลุ่ม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ชี้ความสามารถรองรับของพื้นที่ ในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุด ที่สามารถอยู่ได้ด้วยความพอใจ และได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ โดยไม่ทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลาย หรือถูกทำลายน้อยที่สุด ยังคงรักษาสภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีไว้มากที่สุด ทั้งนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยว จะต้องไม่กระทบต่อความจำเป็นพื้นฐาน และความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในท้องถิ่นด้วย

แนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation)

กรานเดช พัทธ์วิเชียร (2542) กล่าวว่า ในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจำเป็นที่สุดก็คือการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน เสริมสร้างในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม องค์กรความรู้ต่างๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่างความอ่อนด้อย เพราะองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความจำเป็น เนื่องจากทรัพยากรของการท่องเที่ยวคือ ธรรมชาติระบบนิเวศ ชุมชน สังคม ดังนั้น ถ้าชุมชนไม่แข็งแรงก็จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างไม่มั่นคงและก้าวหน้า ธุรกิจของการท่องเที่ยวต้องนำรายได้กลับคืนแก่ชุมชนท้องถิ่น เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้ดำเนินธุรกิจและชุมชนท้องถิ่น จึงจะเกิดความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว

อนุชา เล็กสกุลติลก (2542) ให้แนวคิดของการมีส่วนร่วมในชุมชน คือ ร่วมโดยชุมชนเริ่มจากคนในชุมชนเป็นขั้นแรก องค์กรชุมชนในขั้นต่อไป และควรจะเป็นรูปแบบของชมรม สมาคมของชุมชน ทั้งนี้ ควรนึกถึงแนวคิดทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นหลักสำคัญ

ศุภฤกษ์ สุรางกูร (2542) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน มีได้หลายระดับ ซึ่งในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความเป็นไปได้คือ เป็นมัลติเทสต์ท้องถิ่น ผลิตและขายสินค้าหัตถกรรม ผลิตผลของชุมชนได้จำหน่าย และนำไปประกอบอาหารเป็นต้น หากชุมชนเข้มแข็งมาก ๆ สามารถเป็นผู้จัดการ เป็นเจ้าของกิจการรีสอร์ท ที่พัก อาหารก็ได้ เป็นต้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา(2542) ได้เสนอรูปแบบ วิธีการ และ แนวคิด ของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้ ดังนี้

1. รูปแบบ ของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1.1 รูปแบบที่ 1 ชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รูปแบบนี้ รัฐบาลจะเป็นผู้วางนโยบายและวางแผนโครงการ การพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดทำโครงการท่องเที่ยวเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยว

1.2 รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองสำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้ รัฐบาล และตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่น จะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แม้ว่า ในความเป็นจริง การริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่น สามารถเข้าร่วมตัดสินใจและเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อมิให้เกิดการขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในรูปแบบนี้ องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูง และมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

1.3 รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่น จัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ ชุมชนท้องถิ่น จะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่ม และชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลเลยประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์ และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตลอดจนการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่น ให้เข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ชุมชนท้องถิ่น ต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

2. วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2.1 วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการร่วมอภิปรายของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนชุมชนท้องถิ่น ในเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2.2 วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการให้ประชาชนในชุมชน ในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยว เพื่อให้ความมั่นใจว่า มีเสียงของประชาชน ในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2.3 วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

2.4 วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกัน ในการวางแผนพัฒนา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหาร หรือ การจัดการ หรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

2.5 วิธีการที่ 5 การได้สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการได้สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

2.6 วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการตอบคำถามของรัฐบาล โดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาล และให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาล ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3.1 ขั้นตอนที่ 1 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยว และสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงตลอดถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย

3.2 ขั้นตอนที่ 2 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตั้งแต่ร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

เพื่อให้ได้แผนงาน หรือ โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้ได้แผนงาน หรือ โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถแก้ไขหรือลดปัญหาของชุมชนท้องถิ่น และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นได้ด้วย

3.3 ขั้นตอนที่ 3 ให้ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น มากที่สุด

3.4 ขั้นตอนที่ 4 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ตามขีดความสามารถของตนเอง หรืออาจร่วมลงทุนในรูปแบบสหกรณ์

3.5 ขั้นตอนที่ 5 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงาน หรือ โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3.6 ขั้นตอนที่ 6 ให้ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผล แผนงาน หรือ โครงการ พัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

นโยบายท่องเที่ยวของรัฐบาล

1. นโยบายด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาล

คณะรัฐมนตรีชุดนายชวน หลีกภัย ได้กำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 นโยบายการเมือง การปกครอง การบริหารราชการ ความมั่นคง และการต่างประเทศ ส่วนที่ 2 นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ โดยครอบคลุมการดำเนินงาน 2 ระยะ ได้แก่ ระยะเร่งด่วน และระยะปานกลาง

สำหรับแนวทางการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ปรากฏตามข้อมูล ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 นโยบายการเมือง การปกครอง การบริหารราชการ ความมั่นคง และการต่างประเทศ

- นโยบายต่างประเทศ ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ วิชาการ วัฒนธรรม การท่องเที่ยว และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ จะมุ่งเน้นกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาค

ส่วนที่ 2 นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

รัฐบาลได้กำหนด นโยบายเพื่อดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ ระยะเร่งด่วน ซึ่งจะดำเนินการภายในเวลาที่สั้นที่สุด และระยะปานกลาง ซึ่งจะดำเนินการภายในเวลา 6 เดือน ถึง 1 ปี เพื่อให้เกิดผลต่อเนื่อง

1. นโยบายเร่งด่วน การเสริมสร้างเสถียรภาพ และความเชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจ

1.1 การเร่งรัดเสริมสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

1.2 การเพิ่มรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ

1.3 เร่งรัดการขยายตัวและขจัดอุปสรรคการท่องเที่ยว โดยร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับ

ภาคเอกชน ตลอดจนส่งเสริมโครงการ “ไทยเที่ยวไทย” เพื่อประหยัดเงินตราต่างประเทศ

2. นโยบายในระยะปานกลาง การปรับโครงสร้าง และการพัฒนาคน

2.1 การปรับโครงสร้างการผลิต

2.2 การปรับโครงสร้างด้านการบริการ ด้านการท่องเที่ยว พัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมให้คนไทยท่องเที่ยวในประเทศ และส่งเสริมนักท่องเที่ยวต่างประเทศให้กลับเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองไทยอีกโดยกระจายอำนาจการบริหาร จัดการงบประมาณ การจัดสรรรายได้ รวมทั้งบุคลากรด้านการท่องเที่ยวไปสู่ท้องถิ่น ควบคู่กับการส่งเสริมบทบาทของชุมชน และองค์กรเอกชนต่าง ๆ ในการอนุรักษ์บำรุง และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น

2. แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

โดย รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายพิทักษ์ อินทรวินิจฉัย ตุลาคม 2541
ณ ห้อง ประชุม 1 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายพิทักษ์ อินทรวินิจฉัย ได้เน้นความคาดหวังจากทุกฝ่ายที่จะให้ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ สำคัญในการฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่ง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จะต้องดำเนินการให้บรรลุตามความคาดหวังนั้น แนวทางการดำเนินการ เป็นดังนี้

1. เป้าหมาย การท่องเที่ยว มุ่งเน้นทั้ง 2 ประเด็น

1.1 ด้านปริมาณ ให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น

1.2 ด้านคุณภาพ ให้มีรายได้เข้าสู่ประเทศมากขึ้น

2. ดำเนินงานด้านการตลาด มุ่งเน้นดังนี้

2.1 การแสวงหาตลาดใหม่ๆ ที่มีคุณภาพ

- 2.2 การดำเนินงานแบบเจาะลึก โดยให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่โดยตรง
 - 2.3 การทำงานให้ใกล้ชิดกับภาคเอกชน และประสานให้เกิดการทำงาน ร่วมกันอย่างมีเอกภาพ ทั้งในส่วนของภาคเอกชน และระหว่างรัฐ-เอกชน
 - 2.4 การขอความร่วมมือสถานทูต สถานกงสุล และหน่วยงานไทยในต่างประเทศ ช่วยกันสนับสนุนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
3. การดำเนินการด้านการพัฒนา มุ่งเน้นดังนี้
 - 3.1 การใช้ประโยชน์จากความเป็นคนไทย ซึ่งมีเอกลักษณ์แตกต่างจากประเทศอื่น และไม่สามารถลอกเลียนแบบได้
 - 3.2 การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงโทรมให้คงสภาพที่ดี
 - 3.3 การปรับปรุงการบริการให้ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะให้พื้นที่ที่มีการบริหารจัดการในท้องถิ่น
 - 3.4 การพัฒนาเส้นทางการบิน เชื่อมโยงตลาดสำคัญ เช่น อินเดีย จีน อิสราเอล และอเมริกา โดยความร่วมมือกับกระทรวงคมนาคม และกระทรวงการต่างประเทศ และการผลักดันในคณะรัฐมนตรี เพื่อขอรับการสนับสนุน
 - 3.5 การพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในด้านภาษาต่างประเทศ
 - 3.6 การสนับสนุนเอกชนในการพัฒนาสถานที่จัดประชุม สัมมนาขนาดใหญ่ให้เพียงพอทั้งในกรุงเทพ และต่างจังหวัด
 - 3.7 การใช้ศักยภาพของสำนักงาน ต่างประเทศ 15 แห่ง ที่มีอยู่ให้เกิดผลปฏิบัติงาน คุ่มค่าการลงทุน และสนับสนุนการเปิดแห่งใหม่ที่มีความเหมาะสมเพิ่มเติม เช่น เชียงใหม่ รวมทั้งเปิดศูนย์ให้ข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวหนาแน่น เช่น ถนนข้าวสาร เป็นต้น
 4. การดำเนินงานด้านบริหาร มุ่งเน้นดังนี้
 - 4.1 การลดขั้นตอนในระบบราชการเพื่อให้เกิดความคล่องตัวของการปฏิบัติงานโดยยึดระบบการดำเนินงานแบบเอกชน
 - 4.2 การใช้งบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตามลำดับความสำคัญของภารกิจ และประสานงานขอรับความสนับสนุนเพิ่มเติมจากสำนักงานงบประมาณหากมีความจำเป็น

3. นโยบายหลักของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.)กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (เอกสารประกอบการสัมมนา พัฒนาท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน 1 เมษายน 2539)

ประกอบไปด้วยนโยบายหลัก 8 ประการแต่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3 นโยบายด้วยกันคือ

นโยบายข้อที่ 2 ขยายแหล่งท่องเที่ยว ให้กระจายไปในท้องถิ่น เพื่อเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ถึงประชากรในทุกภูมิภาค

นโยบายข้อที่ 3 อนุรักษ์ และฟื้นฟูสมบัติวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยดีที่สุด

นโยบายข้อที่ 8 ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมอันเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

4. นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ปี 2540 –2546

1. ส่งเสริมการอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่กับสิ่งแวดล้อมโดยคำนึงถึงคุณภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาว และคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ และมรดกของชาติสืบไป

2. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันแก้ไข หรือป้องกันปัญหาทางการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการพัฒนา และบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

3. สนับสนุนการพัฒนาปัจจัยการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะระบบการให้บริการข้อมูลข่าวสารด้วยโครงข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งภายในและระหว่างประเทศ

4. ส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งภายในด้านการพัฒนาและส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว รวมทั้งพัฒนาระบบเครือข่ายการคมนาคมขนส่ง และสื่อสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการบริการท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อพัฒนาประเทศไทย ให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาคนี้

5. ส่งเสริม การพัฒนาบุคลากรในชาติให้เป็นนักท่องเที่ยวที่ดี มีความรัก ความหวงแหนและช่วยทำนุบำรุงทรัพยากรมรดกทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความโอบอ้อมอารีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยน้ำใจไมตรีอันดีงามสืบไป

6. ส่งเสริมการผลิตบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มีปริมาณสอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีคุณภาพฐานะในระดับนานาชาติ เพื่อรองรับนโยบายการเปิดเสรีด้านการค้า บริการ ตลอดจน สนับสนุนให้นักกลางชาวไทยมีงานทำในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

7. กำกับดูแลให้ นักท่องเที่ยวและ ผู้ประกอบการธุรกิจ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้รับความคุ้มครองตาม พ.ร.บ.ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.2535 รวมทั้งผลักดันให้มีการกวดขันมาตรการต่าง ๆ ในการให้ความคุ้มครองรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างจริงจังต่อเนื่อง

8. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและส่งผลดีต่อการพัฒนาสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและสังคมส่วนรวมของประเทศ

9. ส่งเสริมชักชวนให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีคุณภาพ เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น พักอยู่นานวัน ใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น และเดินทางกระจายไปทั่วภูมิภาค โดยคำนึงถึงขีดความสามารถ หรือข้อจำกัดในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

10. สร้างค่านิยมให้ชาวไทยเพิ่มการเดินทางท่องเที่ยวและใช้จ่ายให้สอยภายในประเทศกระจายไปทั่วภูมิภาคตลอดไป เพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น และเป็นการกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่น อันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาการทางเศรษฐกิจ โดยรวมของประเทศ ต่อไป

11. พิจารณาประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็น และเหมาะสมในลักษณะของการลงทุน ร่วมทุน หรือ ให้การส่งเสริมสนับสนุนการลงทุน เพื่อประโยชน์โดยส่วนรวมของชาติ และองค์กร

นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. นโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นจึงกำหนดให้มีนโยบายหลัก ดังนี้

1) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหวง่ายต่อการกระทบและฟื้นตัวได้ยาก

2) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพ ของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่

พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้จัดการท่องเที่ยวโดยรวม

3) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

4) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชน ในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

5) ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้ ให้องค์กรต่างๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการจัดการที่เหมาะสม

6) นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่างๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

7) สนับสนุนการศึกษาวิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการแก้ไขปัญหา และการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

8) มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำตักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

9) จัดทำแนวทางปฏิบัติ หรือ คู่มือการจัดการ (Code of Conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

10) จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสาร และการจัดการร่วมกันทุกระดับ

2. นโยบายด้านต่างๆ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1) นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

1.1) กำหนดกรอบการพัฒนาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ยกเลิกการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เปราะบางสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพ

- 1.2) สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ชนบท และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศนอกเขตนุรักษ์ในเขตพื้นที่ชนบทพื้นที่เอกชน และเขตชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.3) วางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามขอบเขตของขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยการกำหนดเขตพื้นที่ท่องเที่ยว
 - 1.4) สนับสนุนการพัฒนากลุ่มแหล่งท่องเที่ยว และโครงการท่องเที่ยว ให้มีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน
 - 1.5) สนับสนุนการจัดระบบข้อมูลข่าวสารในการเดินทาง เพื่อใช้ในการจัดการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่
 - 1.6) กำหนดมาตรการการป้องกัน และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.7) สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการควบคุมคุณภาพ ตรวจสอบ และการจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว
 - 1.8) สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถ ของบุคลากรในการวางแผน และจัดการทรัพยากร
- 2) นโยบายด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก
- 2.1) จัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยให้เป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่ถือเอาการปฏิบัติ ในสนามเป็นบทเรียนของการศึกษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบของกิจกรรมที่มีต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
 - 2.2) จัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากร ในระบบโรงเรียน และสถาบันการศึกษาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง
 - 2.3) สนับสนุน สื่อมวลชน และสื่อข้อมูล ข่าวสารอื่นๆ ที่ส่งเสริมการศึกษารวมชาติและวัฒนธรรม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.4) สนับสนุนงบประมาณในการจัดสื่อความหมายธรรมชาติที่มีคุณภาพ ในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ
 - 2.5) ให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่ มาสื่อความกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนเป็นมัคคุเทศก์เฉพาะหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

2.6) ขยายการให้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

3) นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

3.1) พัฒนาแบบแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนรวมถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น เอกชน และประชาชนทั่วไปในด้านการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการ

3.2) สนับสนุนการจัดตั้งข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปขององค์กร หรือ คณะกรรมการระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น โดยมีเครือข่ายครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนและทุกระดับ

3.3) เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผลตลอดจนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3.4) ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชนที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล

3.5) แก้ไข ปรับปรุง และพัฒนากฎหมาย และระบบงบประมาณของภาครัฐให้สามารถส่งเสริม และอำนวยความสะดวกให้ชุมชนมีโอกาสในการควบคุม กำกับ ดูแล และจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง

3.6) เพิ่มความรู้ทักษะ และการมีจิตสำนึกในด้านการจัดการพัฒนาดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น

3.7) สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีอิสระ และสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยให้มีการพัฒนาทักษะ การจัดการที่ถูกต้อง

3.8) สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทางสังคมให้มีโอกาสในการเข้าช่วยเหลือและยกระดับการมีส่วนร่วมตลอดจนการจัดตั้งองค์กรชุมชนและองค์กรจัดการธุรกิจของประชาชนอย่างสร้างสรรค์

4) นโยบายด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

4.1) กำกับส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพทรัพยากร และขีดความสามารถในการจัดการรองรับการท่องเที่ยว ละเว้นหรือชะลอ การส่งเสริมตลาดในพื้นที่ที่ยังไม่มีความพร้อม

4.2) สนับสนุนการตลาดในรูปแบบที่ประสานการท่องเที่ยวเป็น เครือข่ายที่เหมาะสม ทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอด โปรแกรม และแบบผสมผสานกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้มีการกระจายนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

4.3) ส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่เน้นการศึกษาและกิจกรรมเชิงนิเวศ สำหรับกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยเน้นในกลุ่มเยาวชน กลุ่มแรงงาน และเกษตรกรเป็นพิเศษ ทั้งนี้ รวมถึงการจัดการศึกษาและกิจกรรมตอบสนองตลาดต่างประเทศด้วย

4.4) ส่งเสริมการบริการนำเที่ยวเชิงนิเวศ ให้พัฒนาการบริการที่มีคุณภาพ มุ่งเน้น การให้การศึกษา การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมกับชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการใช้มาตรการในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการบริการอย่างเต็มที่

4.6) กำหนดเกณฑ์มาตรฐานการบริการนำเที่ยว มาตรฐานการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะที่มีความเข้มงวดมากเป็นพิเศษ ภายใต้การจัดให้มีการพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในระดับที่เหมาะสม

4.7) ส่งเสริมการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภายใต้ขอบเขตการพัฒนา โดยการใช้สื่อที่หลากหลาย และมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภูมิภาค

5) นโยบายด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว

5.1) จัดระบบการเดินทางเชื่อมโยง โครงข่ายการท่องเที่ยวให้มีความสะดวกตามควร ให้เหมาะสมกับพื้นที่และกิจกรรม โดยเน้นด้านความปลอดภัยเป็นหลัก

5.2) สนับสนุนให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัด เหมาะสมตามความจำเป็น และตามขนาดพื้นที่ท่องเที่ยว และบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน การลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หมดเปลืองในกิจกรรมการท่องเที่ยว

5.3) สนับสนุน ระบบการสื่อสาร โทรคมนาคม สร้างโครงข่าย ที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกระจายตัวครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยว และขยายการมีส่วนร่วมทุกระดับ เพื่อการติดต่อสื่อสาร การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว และการบรรเทาสาธารณภัยในยามฉุกเฉิน

5.4) สนับสนุนให้การบริการการท่องเที่ยวดำเนินการโดยภาคเอกชน หรือ องค์กร หรือประชาชน ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยองค์กรของรัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการกำหนดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวรองรับ ทั้งนี้ ให้มีกรอบการพัฒนา ด้านการบริการที่มีขนาด รูปแบบ และคุณภาพการบริการตามแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5.5) การจัดบริการของรัฐในพื้นที่ที่จำเป็น จะต้องมีความเหมาะสม และบริการที่พอเหมาะ โดยมุ่งเน้นการช่วย และเรียนรู้ด้วยตนเองของนักท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับรูปแบบ และกิจกรรมของการท่องเที่ยววัน ๆ การจัดบริการ ต้องไม่เป็นการแสวงหากำไร หรือ แข่งขันกับภาคเอกชน แต่ควรให้มีเป็นรายได้เสริมสำหรับการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากร

5.6) การจัดบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้คำนึงถึงความเหมาะสม สอดคล้องตามสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น การเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วม และการกระจายรายได้แก่ชุมชน และประชาชนท้องถิ่น

5.7) กำหนดมาตรฐานและมาตรการในการควบคุม และส่งเสริมการบริการ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างมาตรฐาน การจูงใจการให้การรับรองมาตรฐานการบริการ และการให้รางวัล เป็นต้น

6) นโยบายด้านการส่งเสริมการลงทุน

6.1) สนับสนุนการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน เปิดโอกาสให้ภาคเอกชน สามารถพัฒนากระบวนการบริการที่มีคุณภาพ โดยใช้มาตรการทางภาษี การสร้างสิ่งจูงใจ การตอบแทนในรูปแบบของรางวัล เป็นต้น

6.2) สนับสนุนการลงทุนของชุมชนท้องถิ่น ในรูปแบบต่างๆในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการให้ยืม หรือ ให้กู้ดอกเบี้ยต่ำจากสถาบันการเงินของรัฐ

6.3) ส่งเสริมให้องค์กรธุรกิจเอกชน สนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์กรประชาชน

6.4) สนับสนุน ด้าน งบประมาณ และสิทธิประโยชน์แก่องค์กรพัฒนาเอกชน ในการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการสนับสนุนการพัฒนาของประชาชนท้องถิ่น

6.5) ส่งเสริมการลงทุนผลิตสินค้า อุปกรณ์และ เครื่องมือเครื่องใช้ในการจัดกิจกรรมเชิงนิเวศ การจัดบริการ และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวขึ้นภายในประเทศ หรือลดต้นทุนการนำเข้าสินค้าที่จำเป็นจากต่างประเทศ

บทบาทของกองทัพบกในการพัฒนาประเทศ

กองทัพบกได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องตลอดมา ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตามสถานะและสถานการณ์ของประเทศ โดยสอดคล้องกับแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งการดำเนินการตามแนวทางและนโยบายของรัฐในแต่ละเรื่อง ตามวิวัฒนาการทางการเมืองที่เกิดโดยแนวทางและการดำเนินการในการพัฒนาครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของประเทศในแต่ละช่วงเวลา

จากการที่รัฐบาล โดยการนำของ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กำหนดให้ทหารเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ กองทัพบกจึงได้สนองตอบนโยบายดังกล่าว ด้วยการกำหนดนโยบายการช่วยเหลือประชาชนไว้ให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ในเวลานั้น โดยมีความมุ่งหมายให้ประชาชนให้ความร่วมมือกับทหารในการปฏิบัติภารกิจสนับสนุนต่อนโยบายรัฐบาลตามการพัฒนาท้องถิ่นโดยมิให้เสียผลต่อภารกิจ (กองทัพบก 2536 : 4)

กองทัพบกซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐบาล เมื่อรัฐบาลได้มีโครงการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศโดยการส่งเสริมการท่องเที่ยว กองทัพบกซึ่งถือได้ว่าเป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพตลอดจนมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่เพียงพอที่จะตอบสนองนโยบายของรัฐบาลได้จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของกองทัพบกขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้ (คำสั่งกองทัพบก (เฉพาะ) ที่ 1329/40)

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของกองทัพบก

1. วัตถุประสงค์ เพื่อปรับปรุงพัฒนาสถานที่สำคัญๆ ทางประวัติศาสตร์ และสิ่งอำนวยความสะดวกในกิจกรรมทางทหาร ซึ่งอยู่ภายในที่ตั้งหน่วยทหาร ตลอดจนสถานที่ที่น่าสนใจ หรือสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของทหาร ให้มีสภาพแวดล้อมจูงใจเหมาะสมแก่การจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ในระดับพื้นที่ และเพื่อสนับสนุนการสร้างงานให้แก่ชุมชนในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงอันเป็นการส่งเสริมสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และลดผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ

2. เป้าหมายในการดำเนินงาน สถานที่ซึ่งอยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบ ของหน่วยใน กองทัพบกและชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงที่จะได้ประโยชน์ จำนวน 35 แห่ง ในพื้นที่ 17 จังหวัด

3. หน่วยรับผิดชอบโครงการฯ กองทัพบก

4. ศักยภาพและความพร้อมของหน่วยงาน กองทัพบกมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น พิพิธภัณฑน์ โบราณสถาน อนุสาวรีย์ และสิ่งอำนวยความสะดวกในกิจการทหารที่สามารถ ปรับปรุงพัฒนาและจัดเปิดเป็นแหล่งประกอบการท่องเที่ยวโดยไม่เกิดอันตรายร้ายแรงและไม่ขัด ต่อระเบียบการรักษาความลับของทางราชการ เช่น สนามช่วยฝึกหลักสูตรการกระโดดร่ม สนามฝึก ปืนเขา สนามฝึกการดำรงชีพในป่า และสนามฝึกการยิงปืน นอกจากนี้ยังมีสถานที่ทางธรรมชาติใน พื้นที่ความรับผิดชอบที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ เป็นแหล่งท่องเที่ยว และแหล่งศึกษาทาง ธรรมชาติ โดยสามารถจัดระบบให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

4.1 Package Tour เป็นทัวร์ที่จัดผสมผสานกับจุดท่องเที่ยวอื่น ๆ ภายในจังหวัด เพื่อให้ การท่องเที่ยวภายในจังหวัดมีจุดที่น่าสนใจเพิ่มขึ้นและนำไปสู่การใช้เวลาของการท่องเที่ยวใน จังหวัดมากขึ้น และให้มีการค้างแรมภายในจังหวัด เพื่อให้เกิดความเจริญต่อธุรกิจด้านอื่น ๆ

4.2 Walking Tour เป็นการท่องเที่ยวโดยการขับรถหรือนั่งชมสถานที่โดยมีแผนที่ ประกอบคำบรรยาย หรือมีการบรรยายโดยมัคคุเทศก์ ทั้งนี้เพื่อนักท่องเที่ยวได้เห็นภาพโดยกว้าง และสามารถวางแผนการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับเวลาที่มีอยู่ได้ โดยการเลือกจุดที่น่าสนใจเฉพาะ จุด

4.3 Driving Tour เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจบางจุดบางเรื่องหลังจากที่ ได้ความรู้จากเอกสารประกอบการท่องเที่ยว จึงวางแผนการท่องเที่ยวเฉพาะจุดขึ้นมาหรือได้ความรู้ จากภาพกว้างประกอบคำบรรยายของ Driving Tour แล้วเห็นจุดที่น่าสนใจโดยเฉพาะขึ้นมา จึง ทราบรายละเอียดเพิ่มเติม โดย Walking Tour เพื่อเป็นการสัมผัสสิ่งที่น่าสนใจในการท่องเที่ยวให้ ใกล้ชิดยิ่งขึ้น

5. พื้นที่ดำเนินการ ในปี 2542 ทบ.มีแผนจะดำเนินงานโครงการในพื้นที่รับผิดชอบของ กองทัพภาคที่ 1 กองทัพภาคที่ 4 หน่วยงานราชการสงครามพิเศษ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ศูนย์การทหารราบ และกรมทหารช่าง รวมจำนวน 35 แห่ง

6. ลักษณะโครงการ เป็นโครงการเพิ่มเติมจากโครงการที่เคยปฏิบัติอยู่แล้ว

6.1 ขอบเขตและวิธีดำเนินงาน

6.1.1 ประสานความร่วมมือในการจัดทำโครงการกับหน่วยงานองค์กร ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในพื้นที่

6.1.2 ปรับปรุงพัฒนาสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่และพื้นที่บริเวณโดยรอบ เพื่อเกื้อกูลต่อการสร้างแรงจูงใจ

6.1.3 ผลิต และเผยแพร่สื่อสิ่งพิมพ์การประชาสัมพันธ์ และเอกสารคู่มือ คำแนะนำต่าง ๆ ที่จะประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว

6.1.4 ฝึกอบรมกำลังพลของทหาร ประชาชน และนักเรียนนักศึกษา ซึ่งมีรายได้น้อยและอยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียง เพื่อปฏิบัติหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ประจำสถานี และ เจ้าหน้าที่ผู้นำเที่ยว(มัคคุเทศก์) จำนวน 8 รุ่นๆละ 30 คน ห้วงระยะเวลาการฝึกอบรม 7-10 วัน โดยประสานการจัดทำหลักสูตร และขอรับการสนับสนุนวิทยากรผู้ชำนาญการจาก หน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง

7. งบประมาณ ประมาณ 4,960,000บาท

7.1 งบประมาณใช้จ่ายในการปรับปรุงพัฒนาสภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวก จำนวน 3,600,000 บาท

7.2 งบประมาณใช้จ่ายในการจัดทำและผลิตสื่อแผนการประชาสัมพันธ์ จำนวน 360,000 บาท

7.3 งบประมาณใช้จ่ายในการฝึกอบรมผู้นำเที่ยว(มัคคุเทศก์) 240 คน จำนวน 400,000 บาท

8. ประโยชน์ที่จะได้รับ

8.1 เป็นการเพิ่มเติมจำนวนสถานที่/แหล่งการท่องเที่ยว และศึกษาในระดับพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป นักเรียน นักศึกษา และชาวต่างประเทศ ได้ใช้ประโยชน์ และสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นทหารในพื้นที่รับผิดชอบมากยิ่งขึ้น

8.2 สนองตอบนโยบายของรัฐบาลในการสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและเพิ่มการสร้างงานในพื้นที่ภูมิภาค และท้องถิ่น เพื่อลดผลกระทบวิกฤตเศรษฐกิจ

8.3 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประวัติศาสตร์ทางทหาร เกียรติภูมิ และวีรกรรมของทหารไทย ตลอดจนกิจการทางทหารให้เป็นที่ประจักษ์อย่างแพร่หลาย และเสริมสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อกองทัพยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกวรรณ ชูทาน (2540) ศึกษาความสามารถที่จะรองรับมาใช้บริการของ สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้สามารถรองรับผู้มาใช้บริการ ได้สูงสุดเฉลี่ย วันละ 5,200 คน จนถึง พ.ศ. 2550 โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและได้เสนอแนะให้มีการจัดทำแผนการท่องเที่ยวให้ มีการออกกระเบียบหรือมาตรการควบคุมผู้มาใช้บริการเพื่อช่วยรักษาและลดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและควบคุมเก็บค่าบัตรผ่านประตู และเพื่อสนับสนุนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ของสวนพฤกษศาสตร์

สุเทพ เย็นสุข (2540) ศึกษาหาแนวทางในการจัดการและการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติสิรินาถ(หาดในยาง) ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มประชากรตัวอย่างให้ความเห็นว่าสิ่งที่ควรมีการปรับปรุงฟื้นฟูเป็นอันดับแรกคือ สาธารณูปโภค/สาธารณูปการ รองลงมาคือ นโยบายและการจัดการ จากผลการศึกษาผู้วิจัยได้เสนอแนะรูปแบบการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติสิรินาถ (หาดในยาง) ในรูปแบบของแผนปฏิบัติการเพื่อการฟื้นฟู 3 แผนดังนี้

1. แผนปรับปรุงภูมิทัศน์และปรับปรุงสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ
2. แผนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
3. แผนปลูกจิตสำนึก

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2537) ศึกษาการกำหนดแนวทางการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะเต่าและเกาะนางยวน

ผลการศึกษาข้อมูลด้านต่างๆซึ่งแนวโน้มของการขยายตัวของธุรกิจบริการในพื้นที่เกาะเต่า และ เกาะนางยวนอย่างรวดเร็ว จนอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมขึ้นได้ การกำหนดแนวทางการควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยว มีทิศทางหลักที่จะควบคุม หรือกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวและบริการ ตลอดจนการกำหนดมาตรการรักษาสิ่งแวดล้อม

จากผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับพบว่า เกาะเต่ามีพื้นที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาบริการท่องเที่ยวได้เพียง 337 ไร่ มีหาดทราย 65 ไร่ มีปริมาณน้ำบ่อต้นประมาณ 480 ลบ./วัน มีเตาเผาขยะมูลฝอยที่จะสามารถรับปริมาณขยะมูลฝอยได้ 2,250 กก./วัน ซึ่งประเมินเป็นปริมาณนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมตามปัจจัยต่าง ๆ ได้หลายระดับ แต่เมื่อพิจารณาเชิงเปรียบเทียบจึงสามารถสรุปได้ว่า เกาะเต่าควรกำหนดเป้าหมายการรองรับฯ ได้ 2 ระดับคือ ระดับที่มีห้องพัก 1,420 ห้อง รองรับนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 1,704 คน/วัน (คาดว่าจะถึงในปี 2543) และระดับที่มีห้อง

พัก 2,166 ห้อง รองรับนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 2,600 คน/วัน (คาดว่าจะรองรับได้ถึงปี 2553) ทั้งนี้ อยู่ภายใต้การควบคุมขนาดและรูปแบบของอาคารตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย และได้กำหนด นโยบายการควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนี้

1. กำหนดให้เกาะเต่า และ เกาะนางยวน เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางทะเล ที่มุ่ง ให้การพักผ่อนหย่อนใจ ภายใต้การศึกษาหาความรู้ทางธรรมชาติศึกษาและการผจญภัยขนาดย่อม โดยให้มีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานแต่พอควร

2. กำหนดบทบาทการท่องเที่ยวเกาะเต่า โดยให้หาดแม่หาดเป็นศูนย์กลางการค้าและ การคมนาคมหาดทรายรี หาดโกลกบ้านเก่าและหาดเทียนออกเป็นย่านที่พักหลัก อ่าวด้านตะวันออก แหลมต่าง ๆ เกาะนางยวน ตลอดจนเกาะ และ กองหินต่าง ๆ เป็นแหล่งทัศนศึกษาธรรมชาติ ชายฝั่งโขดหินและปะการัง

3. กำหนดให้มีการแบ่งเขตพื้นที่ (Zoning) ของเกาะอย่างเหมาะสม โดยให้มีเขตสงวน รักษาสภาพธรรมชาติ เขตอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและเขตพัฒนาการท่องเที่ยวธรรมชาติ รวมทั้งให้มีมาตรการควบคุมที่เหมาะสม

4. กำหนดให้มีองค์กรร่วมและกฎหมายหรือข้อบังคับเฉพาะ สำหรับการจัดการดูแล และประสานงานการพัฒนาการท่องเที่ยว ภายใต้แนวทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. ต้องแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินให้มีความชัดเจนโดยเร่งด่วน
มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) ศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากร การท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์(เชิงใหม่) พบว่าจังหวัดเชียงใหม่มีความพร้อมด้านการท่องเที่ยวทุกด้าน โดยได้พัฒนาความพร้อมด้านต่าง ๆ ให้เพียงพอต่อความต้องการทางการท่องเที่ยวอยู่เสมอ ดังนั้นจึง เห็นควรมีการกำหนดแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่

1. แนวทางการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่

1.1 ส่งเสริมให้มีการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ที่มีศักยภาพ แต่ยังมีได้มีการพัฒนาพร้อมทั้งมีการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรม เพื่อช่วยสนับสนุน การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาวอีก ทั้งคงไว้ ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติสืบไป

1.2 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่น ให้เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนา และบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวมากขึ้น

1.3 ส่งเสริมให้มีการศึกษา พัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวใหม่ขึ้นใน บริเวณใกล้เคียง เพื่อกระจายนักท่องเที่ยวจากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หนาแน่นในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว เพื่อป้องกันมิให้เกิดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น อันจะทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมโทรม

1.4 สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวพื้นที่ของตน โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการอย่างถูกต้อง

1.5 สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา อนุรักษ์ และบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวยั่งยืนตลอดไป

2. แนวทางพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ของจังหวัดเชียงใหม่

2.1 ส่งเสริมการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวของจังหวัด ให้ครอบคลุมและมีมาตรฐานระดับสากล เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนให้มากที่สุด

2.2 ส่งเสริมการพัฒนาเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้สามารถเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ด้วยความมั่นใจในความปลอดภัยของร่างกายและทรัพย์สินของตนและหมู่คณะ

2.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้เอกชน โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นหรือองค์กรประชาชนเข้ามาลงทุนด้านการบริการท่องเที่ยว อันจะเป็นการเสริมรายได้ให้แก่ท้องถิ่น และเป็น การกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

2.4 สนับสนุนผลักดัน ให้มีการสร้างศูนย์ประชุม และศูนย์แสดงสินค้านานาชาติ ขนาดใหญ่ที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดประชุมและแสดงสินค้าในจังหวัดเชียงใหม่ มากขึ้น อันจะทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาจังหวัดเชียงใหม่มากยิ่งขึ้น

2.5 สนับสนุนผลักดันให้สนามบินนานาชาติจังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางของสายการบินทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นที่พัก ระหว่างทางของสายการบินต่างประเทศก่อนบินไปสู่ประเทศอื่นในภูมิภาค

3. แนวทางพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่

3.1 ส่งเสริมให้คนไทยจากจังหวัดอื่นเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ เพิ่มขึ้น เพื่อให้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบน

3.2 สนับสนุนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จัดการเดินทางท่องเที่ยวทัศนศึกษา การจัดประชุม การจัดงานแสดงสินค้า และการจัดนำเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น

3.3 สนับสนุนให้ธุรกิจนำเที่ยว จัดรายการนำเที่ยวสู่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงให้มากขึ้น อาจต้องมีการจัดรายการนำเที่ยวในราคาดพิเศษช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในช่วงนั้นมากขึ้น

3.4 ส่งเสริมให้มีการเพิ่มโฆษณาและประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวตลอดปี โดยเฉพาะนอกฤดูกาลท่องเที่ยวอยู่ในช่วงฤดูฝนควรมีกิจกรรมพิเศษให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยวมากขึ้น

3.5 ส่งเสริมความร่วมมือ กับประเทศในกลุ่มภูมิภาคแม่น้ำโขง ด้านการพัฒนา และส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว เพื่อให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาคป่าไม้คณะนี้ อันจะเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น

ศูนย์วิจัยวนศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538) ศึกษาวางแผนเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ กรณีศึกษาภาคใต้ เสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่าในการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหรือดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันได้แก่ กลุ่มหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่ธรรมชาติ ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนให้การสนับสนุนในรูปแบบอื่น ๆ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้าไปในพื้นที่ธรรมชาติ กลุ่มผู้ประกอบการต่างๆในภาคเอกชน ควรเข้าใจแนวคิดและปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้คำแนะนำในการปฏิบัติตัวเมื่อเข้าไปในพื้นที่เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้น้อยที่สุด ควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อกลุ่มไม่ให้สูงจนเกินกว่าจะดูแลได้และเพื่อป้องกันการเกิดผลกระทบจากการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่มากเกินไป และกลุ่มประชาชนท้องถิ่นหรือองค์กรเอกชนควรมีการรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรระดับท้องถิ่นเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รักษา ค่านิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีไว้ สร้างจริยธรรมในการบริการการท่องเที่ยวเป็นต้น การประสาน-ความร่วมมือของกลุ่มต่างๆที่กล่าวไปข้างต้นนี้เองจะนำไปสู่การบรรลุถึงเป้าหมายสำคัญ ของปรัชญาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปุตตี อาคมานนท์ มอนซอน และคณะ (2535) วิจัยเรื่อง โครงการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่าต่อสภาวะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ขณะที่การท่องเที่ยวเดินป่าในภาคเหนือตอนบนกำลังขยายตัวได้ส่งผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเขาแต่ละชนเผ่าเดียวกันก็ก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ผู้คนในท้องถิ่น เพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ภาครัฐบาลควรมีนโยบายและมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวเดินป่าเป็นนโยบาย ระดับชาติที่ชัดเจน เป็นแนวปฏิบัติเดียวกัน มีกฎหมายควบคุมเพื่อมิให้เกิดผลกระทบในทางลบ สำหรับภาคเอกชนก็ควรให้ความร่วมมือ และคำนึงถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นกับระบบธรรมชาติ และวัฒนธรรมดั้งเดิมอันเป็นจุดขายที่สำคัญ ถ้าทุกฝ่ายร่วมมือกันอย่างดีแล้ว การท่องเที่ยวแบบเดินป่าพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ไพสินพันธุ์ สร้อยจาดูรนต์ (2535) ทำการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติแนวอนุรักษ์ โดยใช้คู่มือแนะนำเชิงระบบนิเวศโดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. เพื่อการศึกษาประโยชน์ของคู่มือซึ่งนักศึกษามรมนุรักษ์แวดล้อม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ได้รับจากการนำไปใช้เป็นคู่มือในการท่องเที่ยว และพักผ่อนในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์
2. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความตระหนัก และความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็ นักศึกษาที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า คู่มือแนะนำเชิงระบบนิเวศมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้เป็นคู่มือประกอบการท่องเที่ยวในบริเวณอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความเปราะบางทางระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ซึ่งมีเอกลักษณ์ในด้านความเป็นยอดเขาที่สูงของพื้นที่จึงมีส่วนดึงดูดให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากนิยมเดินทางท่องเที่ยวสัมผัสความงามตามธรรมชาติ จนอาจเกินความสามารถในการรองรับ ของอุทยาน-แห่งชาติ ฉะนั้นการใช้คู่มือแนะนำเชิงระบบนิเวศฯ นอกจากจะช่วยเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยว ยังจะช่วยเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ สามารถท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติโดยไม่ทำให้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรม แต่จะคงอยู่ตลอดไปอันจะเป็นการรักษาประโยชน์ทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นอีกด้วย ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปปรับปรุงใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติอื่น ๆ ต่อไป